

Konstitutionsutskottets betänkande

1984/85:33

angående radio- och kassettidningar (prop. 1984/85:138 och 167)

Sammanfattning

Utskottet biträder propositionerna och avstyrker följdmotionerna 1984/85:2991 av Lars Werner m. fl. (vpk) och 2993 av Nils Carlshamre m. fl. (m), vari i första hand yrkats avslag på förslaget i proposition 138 att genom en ändring i lagen (1981:508) om radiotidningar möjliggöra att stöd också utgår till tidningar som i samverkan utger radiotidningar. Motion 1984/85:2992 av Karl Boo m. fl. (c), vari begärts ett fortsatt utredningsarbete med inriktning på att i största möjliga utsträckning ge de synskadade tillgång till all slags litteratur i så ursprunglig form som möjligt anser utskottet vara besvarad med vad utskottet anfört. Vpk-ledamoten i utskottet har reserverat sig till förmån för motion 2991.

Propositionerna

I *proposition 1984/85:138* hemställs

- 1) att riksdagen antar det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1981:508) om radiotidningar
- 2) att riksdagen godkänner de i propositionen förordade grunderna för stöd till radio- och kassettidningar
- 3) att riksdagen till *Stöd till radio- och kassettidningar* för budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 12 903 000 kr.

Sistnämnda yrkande har i budgetproposition 1984/85:100 s. 10 p. G 11 beräknats på samma sätt i avvaktan på förevarande proposition.

I *proposition 1984/85:167* hemställs att riksdagen antar förslag till

- 1) lag om ändring i lagen (1982:521) om ansvarighet för radio- och kassettidningar
- 2) lag om ändring i rättegångsbalken
- 3) lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

I proposition 1984/85:138 föreslås att stöd till radio- och kassettidningar skall utgå även till en ny typ av talutgåva som ges ut gemensamt av två eller flera dagstidningar i samverkan. Denna talutgåva skall till hälften innehålla unikt, förlagetroget material ur en enda dagstidning och till andra hälften innehålla en sammanställning av material ur två eller flera dagstidningar. Endast material ur de tidningar som deltar i samverkan får utnyttjas. Modellen innebär att varje deltagande tidning ger ut en talutgåva som till

hälften återger eget material och till hälften gemensamt material.

Anslaget till stöd till radio- och kassettidningar föreslås höjt med 2 milj. kr. för budgetåret 1985/86. Stöd bör enligt förslaget fortsättningsvis kunna beräknas så att det täcker nettokostnaderna för utgivningsverksamheten.

I proposition 1984/85:167 föreslås vissa av proposition 1984/85:138 föranledda följdändringar i lagen (1982:521) om ansvarighet för radio- och kassettidningar, rättegångsbalken och sekretesslagen (1980:100). Den i proposition 167 föreslagna nya ordningen återverkar på frågan om ansvarig utgivare. Enligt förslaget skall utgivaren av förlagan också vara utgivare av den delen av radio- och kassettidningen. För den andra delen, som skall innehålla en sammanställning av material ur flera periodiska skrifter, föreslås att en särskild ansvarig utgivare skall utses.

Motionerna

I motion 1984/85:2991 av Lars Werner m. fl. (vpk) hemställs

1. att riksdagen beslutar att anslaget till radio- och kassettidningar skall utgå som förslagsanslag,
2. att riksdagen beslutar att speciella varianter av talutgåvor, som inte motsvaras av en specifikt tryckt förlaga, inte skall prövas,
3. att riksdagen beslutar att endast taltidningskommitténs reserverade medel får användas till inköp av teknisk utrustning för mottagande av dagstidningar för synskadade,
4. att riksdagen beslutar att avslå förslaget till lag om ändring i lagen (1981:508) om radiotidningar.

I motion 1984/85:2992 av Karl Boo m. fl. (c) hemställs att riksdagen beslutar att hos regeringen begära en utredning om möjligheterna att bereda synskadade möjligheter att ta del av tidningar, tidskrifter och litteratur i så ursprunglig form som möjligt enligt vad som anges i motionen.

I motion 1984/85:2993 av Nils Carlshamre m. fl. (m) hemställs

1. att riksdagen avslår proposition 1984/85:138 såvitt avser i propositionen framlagt förslag till lagändring och till ändrade grunder för radio- och kassettidningar,
2. att riksdagen hos regeringen begär nytt förslag med beaktande av vad i motionen anförts.

Beträffande motiveringarna hänvisas till motionerna.

Utskottet

Sedan år 1978 har visst statligt stöd utgått till taltidningar. Från början fick tre dagstidningar bidrag från allmänna arvsfonden för utgivning av taltidningar. Den första lagstiftningen i frågan tillkom 1981 (prop. 1980/81:166, KU 1980/81:24). Från budgetåret 1982/83 har ett reservationsanslag på 10

milj. kr. anslagits för verksamheten. Samma år antogs också viss ändrad lagstiftning på området (proposition 1981/82:129 och 164 och KU 1981/82:31). I detta sammanhang föreskrevs bl. a. att frågan om statsbidrag skulle under en övergångstid prövas av en särskild kommitté – taltidningskommittén – som även skulle bedriva visst utrednings- och utvecklingsarbete. Vidare blev det tillåtet att från förlagan inte bara återge redaktionell text utan också annonsmaterial, dock till högst hälften av sändningstiden.

Utskottet konstaterade i sitt av riksdagen godkända enhälliga betänkande att det angelägna syftet med regeringsförslaget var att stimulera tidningsföretag att ge ut taltidningar och att det föreslagna stödet visserligen inte var tillräckligt stort för att tillgodose en allsidig utgivning av taltidningar men ändå fick godtas i ett inledande skede. Med anledning av motionsyrkanden om en vidgad målsättning för taltidningsutgivningen konstaterade utskottet att verksamheten närmast måste ses som en försöksverksamhet som först efter en utvärdering kunde leda till ett fastare regelsystem. Utskottet framhöll också att ändamålet med taltidningar var att öka möjligheterna för de synskadade att få tillgång till samma information via pressen som den övriga befolkningen. De enligt utskottets mening viktigaste riktlinjerna för bedömningen av fördelningen av stödet var att inom en region nå största möjliga krets av synskadade och att beakta behovet av politisk mångfald.

Efter en lagändring år 1983 (prop. 1982/83:127, KU 1982/83:34) kan innehållet i dagstidningar spridas till synskadade genom rundradiosändning oberoende av om tidningen läses upp eller någon annan metod används vid sändningen av innehållet. Ändringen var föranledd av pågående utvecklingsarbete med att via datorsättning överföra tidningstext direkt till syntetiskt tal eller punktskrift. Samtidigt beslöts en viss utökning av möjligheterna att ta med annonsmaterial i sändningarna. Om en tidnings hela redaktionella text återges är det alltså tillåtet att också ta med annonsmaterialet i dess helhet.

Taltidningskommittén inrättades den 1 juli 1982. Förutom att fördela bidrag har kommittén haft till uppgift att utarbeta förslag till en framtida inriktning, utformning och administration av det statliga stödet till radio- och kassettidningar. Detta arbete har resulterat i betänkandet (Ds U 1984:8) Om stöd till radio- och kassettidningar. Betänkandet ligger till grund för de nu föreslagna ändringarna i stödreglerna.

Enligt nu gällande lagstiftning definieras en radiotidning som "en för synskadade avsedd i rundradiosändning sänd version av en sådan allmän nyhetstidning som trycks och som har dagspresskaraktär" (1 § lagen /1981:508/ om radiotidningar). Regeringsförslaget innebär att stöd även skall kunna utgå till en ny typ av talutgåva, som ges ut av två eller flera dagstidningar i samverkan.

Propositionens förslag kritiserats i motionerna 2991 av Lars Werner m. fl. (vpk), 2992 av Karl Boo m. fl. (c) och 2993 av Nils Carlshamre m. fl. (m). Enligt vpk-motionen bör alla tidningar som söker statligt stöd för att kunna ge ut talutgåvor få det. Anslaget bör därför göras till ett förslagsanslag. Det

framhålls som principiellt felaktigt att ge ut talutgåvor som inte motsvaras av en specificerad tryckt förlaga. I motionen av Karl Boo m. fl. begärs att frågan om de synskadades tillgång till tidningar, tidskrifter och annan litteratur i så ursprunglig form som möjligt utreds. Enligt motionen måste utgångspunkten vara att de synskadade skall ha en frihet i medievalet som så nära som möjligt ansluter till de seendes. Samma grundsyn ges uttryck för i motionen av Nils Carlshamre m. fl. Motionen hänvisar till det handlingsprogram för handikappfrågor som riksdagen ställt sig bakom. I detta framhålls bl. a. att handikappades delaktighet och gemenskap i samhället måste åstadkommas genom att miljö och verksamhet utformas på ett sådant sätt att de blir tillgängliga för handikappade och att de kostnader som till följd härav uppstår måste ses som en självklar del av kostnaderna för verksamheten och därmed också finansieras på samma sätt som verksamheten i övrigt. Propositionen strider enligt motionen mot detta program och bör därför avslås.

Representanter för De synskadades riksförbund och De synskadades förbund i Stockholms län har inför utskottet lagt kritiska synpunkter på förslaget till utformning av stödreglerna. Liksom motionärerna har de framför allt pekat på de synskadades rätt till en allsidig information och till den möjlighet att ta del av samhällsdebatten och därmed kunna påverka den demokratiska utvecklingen i Sverige som tillgången till dagstidningar ger. För att ekonomiskt möjliggöra för varje dagstidning att driva taltidningsverksamhet har liksom i vpk-motionen krävts att anslaget förvandlas till ett förslagsanslag.

Det alternativ för försöksverksamhet som valts i proposition 138 innebär i korthet att det öppnas möjlighet för två eller flera tidningar att gå samman och framställa en talutgåva vars första hälft i huvudsak speglar resp. tidnings innehåll. Den andra hälften skall kunna utformas gemensamt för alla samverkande tidningar och vara en sammanställning av materialet i dessa tidningar. Varje tidning erbjuder vid sådan samverkan abonnemang på den talutgåva vars första hälft återger tidningens egen profil. Härmed kommer enligt vad som anförs i propositionen förlagetroheten att behållas i den från opinionsbildningssynpunkt viktigaste delen av en tidning. De synskadade får möjlighet att välja mellan talutgåvor som är olika politiskt profilerade. Samtidigt blir produktionen billigare och mer rationell. Det framhålls i propositionen att endast ett fåtal tidningar efter långtgående förhandlingar förmåtts påbörja utgivningen av talutgåva. Härtill kommer enligt propositionen att kostnaderna för en riksomfattande verksamhet enligt nu gällande ordning skulle ligga högt över vad som kan förväntas ställas till förfogande för ändamålet.

Hittills har statsmakternas inställning varit att det i första hand är kostnaderna för teknisk framställning och för distribution av talutgåvor som stödet bör avse medan de redaktionella kostnaderna bör täckas genom prenumerationsavgifter och genom stöd från tidningarna själva. Enligt

propositionen är det i och för sig naturligt att tidningsföretagen bidrar ekonomiskt men under det fortsatta utvecklingsarbetet med radiotidningar anser föredragande statsrådet att det statliga stödet kan avse verksamheten i dess helhet.

Förslaget till försöksverksamhet med samverkan mellan två eller flera tidningar ligger enligt utskottets mening i och för sig väl i linje med de önskemål om samverkan mellan tidningar som riksdagen vid olika tillfällen gett uttryck för. Utskottet vill i sammanhanget erinra om det tidningssamarbete som förekommer på Gotland. Det är emellertid knappast realistiskt att räkna med att sådant samarbete i framtiden skall bli regel när det gäller tryckta tidningar. Det är därför inte heller att betrakta som ett motiv för att slutgiltigt acceptera samarbetsformen när det gäller tidningsutbudet för de synskadade. Det ideala målet är självfallet att möjliggöra för dessa att få tillgång till all dagspress. Detta är emellertid ett mål som knappast kan uppnås på en gång. Det föreliggande förslaget har den fördelen att den ena av de i samarbetet ingående tidningarna får profilera sig politiskt och åsiktsmässigt i övrigt. Den synskadade kan därigenom välja tidning efter sin egen åsiktsinriktning. Kravet på mångfald blir således tillgodosett även med samarbetsmodellen. Till nackdelarna hör självfallet att den synskadade erhåller en i viss mån konstgjord produkt som är annorlunda än den tidning som hans familj och vänner läser. Enligt utskottets mening kan man först efter en tids försöksverksamhet med samverkansmodellen bedöma om detta är en metod att bygga vidare på. Förslaget till försöksverksamhet efter de linjer som förordas i propositionen är därför värt att prövas.

För att stimulera tidningsföretagen att ge ut taltidningar är det enligt utskottets mening rimligt att som föreslås i propositionen stöd fortsättningsvis kan utgå till alla kostnader för verksamheten.

Utskottet vill avslutningsvis understryka vikten av att taltidningskommittén fortsätter sitt utrednings- och utvecklingsarbete för att ge underlag för den fortsatta utformningen och inriktningen av taltidningsverksamheten. I sammanhanget bör pekas på den tekniska utvecklingen som kan möjliggöra att de synskadade så småningom kan få tillgång till fullständiga dagstidningar i form av överföringar till syntetiskt tal eller punktskrift med hjälp av datorsättningar. Det är självfallet viktigt att ett sådant utvecklingsarbete stimuleras. Som ett led häri får ses den ökning av anslaget med 2 milj. kr. som nu föreslås och som utskottet biträder. Avsikten är att pengarna under budgetåret 1985/86 skall användas till utveckling och tillverkning av mottagarutrustningar för överföring av datorlagrad tidningstext till synskadade.

Med det anförda godtar utskottet proposition 138 och avstyrker motionerna 2991 av Lars Werner m. fl. (vpk) och 2993 av Nils Carlshamre m. fl. (m). Motion 2992 av Karl Boo m. fl. (c) får anses tillgodosedd genom utskottets yttrande om det fortsatta utredningsarbetet.

Utskottet godtar förslaget i proposition 167 om ändring i lagen (1982:521) om ansvarighet för radio- och kassettidningar.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. att riksdagen med bifall till proposition 1984/85:138 i denna del och med avslag på motion 1984/85:2991 yrkandena 2 och 4 och 2993 antar det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1981:508) om radiotidningar,
2. att riksdagen med bifall till proposition 1984/85:138 i denna del
 - a) avslår motion 1984/85:2991 yrkande 3,
 - b) förklarar motion 1984/85:2992 besvarad med vad utskottet anfört om fortsatt utredningsarbete inom taltidningskommittén,
 - c) godkänner de i propositionen förordade grunderna för stöd till radio- och kassettidningar,
3. att riksdagen med bifall till proposition 1984/85:138 i denna del
 - a) till *Stöd till radio- och kassettidningar* för budgetåret 1985/86 anvisar ett reservationsanslag av 12 903 000 kr.,
 - b) avslår motion 1984/85:2991 yrkande 1,
4. att riksdagen med bifall till proposition 1984/85:167 antar de i propositionen framlagda förslagen till
 - a) lag om ändring i lagen (1982:521) om ansvarighet för radio- och kassettidningar,
 - b) lag om ändring i rättegångsbalken,
 - c) lag om ändring i sekretesslagen (1980:100).

Stockholm den 23 april 1985

På konstitutionsutskottets vägnar

OLLE SVENSSON

Närvarande: Olle Svensson (s), Yngve Nyquist (s), Bertil Fiskesjö (c), Wivi-Anne Cederqvist (s), Kurt Ove Johansson (s), Kerstin Nilsson (s), Gunnar Biörck i Värmdö (m), Sven-Erik Nordin (c), Sture Thun (s), Anita Modin (s), Elisabeth Fleetwood (m), Karin Ahrland (fp), Ove Eriksson (m), Axel Wennerholm (m) och Maj Kempe (vpk).

Reservation

av Maj Kempe (vpk) som anser att utskottet

dels fr. o. m. det stycke på s. 5 som börjar "Förslaget till" t. o. m. det stycke som slutar "fortsatta utredningsarbetet" bort anföra följande:

Utskottet kan inte acceptera den föreslagna försöksverksamheten med en samarbetsmodell. Även om en sådan lösning kan förefalla lockande från

ekonomisk synpunkt är den från principiella utgångspunkter oantagbar. Det måste vara statsmakernas mål att alla medborgare oavsett eventuella handikapp skall ha samma grundläggande rättigheter. Att tillskapa särskilda artificiella tidningar för de synskadade är enligt utskottets mening direkt att motverka strävandena mot jämlikhet. Som anförs i motion 2991 av Lars Werner m. fl. måste därför alla tidningar som söker statligt stöd för att kunna ge ut talutgåvor erhålla sådant stöd. Detta löses enklast genom att anslaget görs om till ett förslagsanslag.

Slutligen anser utskottet självfallet att utprovningen av ny teknik är intressant. Det är emellertid viktigt att understryka, att de tekniska landvinningarna på området aldrig helt kan ersätta ett sådant från informationssynpunkt välfungerande medium som kassettidningen. Utskottet anser därför att medel för inköp av teknisk utrustning inte bör belasta anslaget utan tas från taltidningskommitténs reserverade medel.

På grund av det anförda delar utskottet den i motion 2991 framförda uppfattningen att propositionens lagförslag bör avslås och att också de övriga i motion 2991 framförda yrkandena bör vinna bifall. Detta utskottets ställningstagande innebär även bifall till motion 2993.

Som en följd av att proposition 138 avslås bör också proposition 167 avslås.

dels att utskottets hemställan punkterna 1, 2 a och c, 3 samt 4 bort ha följande lydelse:

Utskottet hemställer

1. att riksdagen med bifall till motionerna 1984/85:2991, yrkandena 2 och 4, samt 2993 avslår proposition 1984/85:138 i vad avser förslaget till lag om ändring i lagen (1981:508) om radiotidningar,
2. att riksdagen med anledning av proposition 1984/85:138 i denna del
 - a) bifaller motion 1984/85:2991 yrkande 3,
 - c) godkänner de i propositionen i övrigt förordade grunderna för stöd till radio- och kassettidningar,
3. att riksdagen med anledning av proposition 1984/85:138 och med bifall till motion 1984/85:2991 yrkande 1 till *Stöd till radio- och kassettidningar* för budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 12 903 000 kr.
4. att riksdagen avslår proposition 1984/85:167.

